

KÖZNEVEVELES

Ára 3 Ft. Előfizetési díj egy évre 160 Ft; az első félévre 96, a másodikra 64 Ft, egy hónapra 16 Ft

**A nyelvészet
és
a lélektan
vonzásában**
*Beszélgetés
A. A. Leontyevvel*

**Klubok
a napköziben**

**A pedagógusok
és a diákok
egészségeért**

**Szakmunkás-
képzés
az NSZK-ban**

1983 NOV 25

A Művelődési Minisztérium
oktatáspolitikai hetilapja

Főszerkesztő: Tóth László

Kiadja az Ifjúsági Lapkiadó Vállalat
Felelős kiadó: dr. Petrus György igazgató

Készült a Zrínyi Nyomdában,
Budapest, 83.2306/2-38

Felelős vezető: Vágó Sándorné vezérigazgató

Terjeszti a Magyar Posta

Index 25 456

ISSN 0133-0969

A Művelődési Közlöny november 1-én megjelent számában olvasható az Elnöki Tanács törvényerejű rendelete, melynek értelmében Zsámbékon tanítóképző főiskola létesül. A zsámbéki képző, mely korábban az Esztergomi Tanítóképző Főiskola kihelyezett tagozataként működött, most, szeptemberi hatállyal önálló lett. A rendelet a főiskola feladatával és a végzetek kép-

zettségének meghatározásával is foglalkozik.

Itt jelent meg a Minisztertanács határozata is az új főiskola irányításáról és képzési rendjéről. A határozat közli, a főigazgató és helyettesei kinevezési rendjét, a hallgatók képzésének idejét, illetve azt, hogy a főiskola a művelődési miniszter felügyelete alá tartozik.

A TIT 1982. évi adatai

Most jelent meg a TIT tavalyi tevékenységének statisztikai összesítése. 1982-ben az egyedi és a sorozatok keretében elhangzott előadásokon 5 millió 675 ezer ember vett részt — közülük 3 millió 380 ezren a társadalomtudományi előadásokon. A tizenhárom társadalomtudományi szakosztály előadásai közt látogatottság tekintetében a művészeti, a jogi és a pedagógiai vezet csaknem másfél millió résztvevővel. A természettudományiak közt egymillió hallgatóval a műszaki és az egészségügyi előadások szerepelnek az élen.

A TIT 6605 tanfolyamán 138 600-an vettek részt 1982-ben. Az úgynevezett tudományági baráti körökbe csaknem 26 ezren jártak. Népszerűek voltak az osztályozó vizsgára és a felvételi vizsgákra előkészítő tanfolyamok is: összesen 8 ezren éltek ezekkel a lehetőségekkel. Átképző és továbbképző tanfolyamokon 25 ezren vettek részt. A nyelvtanfolyamokra 60 ezren iratkoztak be. A tanfolyamok hallgatói közt 50 ezren diákok, 38 ezren pedig fizikai dolgozók voltak.

Az egyedi előadások számát tekintve Budapest, Borsod és Csongrád megye, az előadássorozatokban pedig Buda-

pest, Pest és Borsod megye volt az élen. Az előadások látogatottsága szerint Budapest, Borsod és Csongrád megye a sorrend.

Megmérte tevékenységét a TIT az előadások, előadássorozatok, tanfolyamok óráinak számával is: 1982-ben 800 169 órát tartottak, s ennek felét a 30 éven aluliaknak. Az órák száma Budapesten 163 ezer volt, az ország többi városaiban 460 ezer, a községekben 160 ezer, tanyán, külterületen pedig csaknem 17 ezer.

A TIT tagdíjat fizetett tagjainak száma 1982. december 31-én 24 753 volt, s 12 643-an valamelyik társadalomtudományi, 12 110-en pedig valamelyik természettudományi szakosztály tagjaként tevékenykedtek. A pedagógiai szakosztály 2328, a pszichológiai pedig 243 taggal működött.

A társulatnak csaknem 2 és félezer taggal 136 üzemi és munkahelyi szervezete és csoportja volt a múlt év végén. A 48 egyetemi és főiskolai szervezetben és csoportban csaknem 1600 oktató és hallgató tagja a társulatnak. A községi szervezetek és csoportok száma 459 és ezekben csaknem 6 és fél-ezer tag dolgozik.

Hírek

— *Lézer és holográfia* címmel kiállítás nyílt november 24-én a Szovjet Kultúra és Tudomány Házában.

— Az NSZK-ban az egyetemi magántanárok 2,8 százaléka, a rendes tanároknak 5,2 százaléka nő, s a tanárságévek között is mindössze 8,3 százalék az arányuk. A női egyetemi oktatók szövetsége követeli az egészségesebb arányok kialakítását.

— Harmincöt éves az egi Ho Si Minh Tanárképző Főiskola. Ebből az alkalomból nyilvános ünnepi tanácskozást tartottak október 26-án, amelyen részt vettek az alapító pedagógusok is.

— Braziliában a fizikai munkát végzők tizenhárom százaléka 10–17 éves gyerek. A törvény ugyan tiltja a 14 éven aluliak foglalkoztatását, de ezt a munkaadók többsége nem veszi figyelembe.

— A szervezett diákétekeztetést mintegy egymillió 700 ezren veszik igénybe ebben a tanévben. Sok helyütt különféle kezdeményezésekkel, például a korszerű táplálkozástudományi elvek alapján összeállított menükkel, újabb konyhák átadásával javítják az ellátást.

— Az alapításának hetvenedik évfordulóját ünneplő kisvárdai Bessenyei György gimnázium parkjában október

26-án leleplezték a névadó mellszobrát, Gyulavári Pál szobrászművész alkotását.

— Egy vizsgálat szerint az általános iskolába lépő gyerekek átlagosan 30 dalt tudnak. Az óvodában a kiscsoportosoknak 23, a középső csoportosoknak 28 és a nagycsoportosoknak 30 dalt kell kötelezően megtanítani.

— Az osztrák iskolákban a tanulók bukási aránya 5,8 százalékos volt a múlt tanévben, vagyis 56 ezer gyerek kényyszerült pótvizsgára.

— Laoszban a tervek szerint 1985 végéig legyőzik az analfabetizmust. A jelenlegi ötéves terv során a tanulók száma 40 százalékkal, az egyetemi-főiskolai hallgatóké pedig 59 százalékkal nőtt az előző időszakhoz képest.

— A Fáklya művelődési központban november 28-án mutatták be Magyar József „A mi iskolánk” című dokumentumfilmjét, amely a mai magyar oktatási rendszer problémáit, eredményeit, feladatait vette számba. A bemutatott követően a rendező válaszolt a pedagógusnézők kérdéseire.

— A Kőlcsey Ferenc Gimnáziumban november 25-én emlékeztek meg Babis Mihály — az intézmény egykori tanára — születésének 100. évfordulójáról. Emléktáblájának megkoszorúzását ünnepi műsor követte.

A szerkesztőség munkatársai:

Vati Papp Ferenc főszerkesztő-helyettes
P. Kovács Imre olvasószerkesztő
Szoboszlai Béla tördelészerkesztő
Csontos Magda rovatvezető
Györi György rovatvezető
D. Magyar Imre
Novák Gábor
Rácz-Székely Győző
Tibor Klára

A szerkesztőség címe: Budapest V., Vörösmarty tér 1. sz. Levélcím: Budapest, postafiók 182; 1368. Telefon: 184-787 (közvetlen), vagy 176-222. A kiadóhivatal címe: Budapest VI., Révay utca 16. sz. Telefon: 116-660. Terjeszti a Magyar Posta. Előfizethető a hírlapkiadó postahivatalokban, a kézbesítőknél és a Posta Központi Hírlap Irodában (KHI 1900 Budapest V., József nádor tér 1.) közvetlenül vagy postautalványon, valamint átutalással, a KHI 215-96162 pénzforgalmi jelzőszámra.

A címlapon:
Nagy Lajos felvételei

E számunk szerzői:

Bali József tanár, Veszprém; dr. Csapó Benő egyetemi adjunktus, JATE; dr. Csorba János orvos, Budapest; Forray R. Katalin tudományos kutató, Budapest; Horváth György egyetemi docens, BME; Kun Mária újságíró, Budapest; Molnár István filmtörténész, Budapest; Pótzyné dr. Keresztési Katalin tudományos munkatárs, Budapest; Seres József ny. tanár, Budapest; Szakonyi Péter tanító, Budapest; Szathmári István egyetemi tanár, ELTE; Szermerkényi Ágnes néprajzkutató, Budapest; Zsírós Sándor igazgató, Miskolc.

A 6. kutatási főirány témáiból

A gondolkodás művelési képességeinek rendszere és fejlődése

Az iskolai oktatás távlati fejlesztéséhez és a mindennapi iskolai munkában egyaránt szükség van az elsajátítás színvonalát, az eredményességet megbízhatóan mérő értékelő eszközökre. A JATE pedagógiai tanszékén a hatvanas évek óta folynak olyan vizsgálatok, amelyek a különböző tantárgyakban szerzett tudás országos színvonalának felméréseivel egy időben a pedagógusok kezébe adható, munkájukat közvetlenül segítő mérőeszközök kidolgozására irányulnak. E munka során születtek meg a „Standardizált készségmérő tesztek” és a „Standardizált témazáró tesztek” sorozatok kötetei, amelyek révén az elsajátítás színvonalának, a tartalomhoz, tananyaghoz kapcsolódó tudáselemeknek a mérése rutineljárássá válhatott.

A tantárgyakhoz kapcsolódó, az egyes témakörökben megtanítandó ismeretek, készségek, jártasságok mérésére alkalmas tesztek kidolgozása számos elméleti és gyakorlati problémát vet fel. A nehézségek megoldására mégis kínálkozik egy közvetlen út: a tananyag precíz tartalmi és strukturális elemzése által a tananyagot pontosan tükröző teszteket lehet készíteni. Az iskolai oktatásnak azonban az ismeretek, készségek, jártasságok fejlesztésén túl egyéb, általánosabb céljai is vannak: a gondolkodás, a képességek fejlesztése. Ez a törekvés akkor válik megvalósíthatóvá, ha pontosabban ismerjük a gondolkodás, a képességek mibenlétét, le tudjuk írni strukturájukat, fejlődési folyamataikat, és gyakorlati fejlesztő programok készítésére leszünk képesek.

A vizsgálat előkészítése 1976-ban kezdődött a 6. sz. kutatási főirány keretében folyó „Irányító értékelés” című téma egyik leágazásaként, 1981-től pedig a 2.2. témacsoportban (Képességkutatás) szereplő önálló kutatási program. (Témavezető: Nagy József, a csoport tagjai: Csirikné Czachesz Erzsébet, Hunya Péterné, Csapó Benő).

Ma már a gondolkodás vizsgálatával világszerte annyiféle iskola, irányzat foglalkozik, hogy ezek pusztán áttekintése és a pedagógiai szempontból használható eredmények, megközelítési módok kiválasztása is alapos elméleti munkát igényel.

A pszichológiában a gondolkodást az intelligenciával és a kreativitással összefüggésben tanulmányozzák legszélesebb körben. Az intelligencia- és kreativitástesztek sokféle gyakorlati célra használhatók, ha személyek közötti szelekcióra, kiválasztásra, összehasonlításra van szükség. Mélyebb elméleti elemzés nélkül is belátható, mégpedig éppen a legnépszerűbb változataikról, hogy pedagógiai célokra, tehát a fejlődés nyomon követésére, a problémák diagnosztizálására és fejlesztési célokra teljeséggel alkalmatlanok. Ezért ezeket az irányzatokat mint lehetséges megközelítést eleve elvetettük.

Figyelmünk az elméleti előkészítés során egyre inkább a mélyebb matematikai alapokkal rendelkező irányzatok, így a Piaget és a Galperin iskola munkássága felé fordult. Mindkét irányzat gondolatkörének hátterében Piaget alaptétele áll, amely szerint a gondolkodás és a matematika alapvető strukturái megegyeznek, tehát a gondolkodás műveletei matematikai eszközökkel leírhatók. Lényegében ebből a kiindulópontból — mindkét koncepció több elemét felhasználva — jutottunk el egy egészen új megközelítéshez, a művelési képesség fogalmához.

Véleményünk szerint az általános képességekre jellemző, hogy a strukturájuk kötetlen. Ezen azt értjük, hogy bennük az alkotó elemek nagyon sokféle összetételben, variációban fordulhatnak elő. Vannak azonban az általános képességeknek olyan alkotóelemei is, amelyek kötött, állandósult strukturával rendelkeznek. A különböző általános képességekben megjelenő, azoknak mintegy közös elemeit, részeit alkotó kötött művelési strukturákat nevezzük művelési képességeknek. Ez a gondolatmenet már kiemeli a művelési képességek másik jellemző vonását is: többféle általános képességben, sokféle tartalommal működhetnek, vagyis a tartalmuk kötetlen.

A művelési képességeket matematikai eszközökkel írjuk le. Ez nem csupán a Piaget, illetve a Galperin iskola öröksége, hanem a megközelítési mód alapján szükség szerű. A tartalom kötetlensége miatt ugyanis a vizsgált műveletek csupán matematikai szerkezetük alapján azonosíthatók. Ebben a tulajdonságukban különböznek egyébként a készségektől és a jártasságtól: egy készség vagy jártasság mindig valamilyen tartalomhoz, tevékenységhez kapcsolódik. Ezzel szemben például sokféle konkrét tartalommal (tárgyakkal, jelekkel, fogalmakkal stb.) végezhetünk el egy bizonyos matematikai szerkezetű soralkotási, rendszerezési, kombinatív stb. műveletet.

Eredeti koncepcióban négy komplex művelési képesség szerepelt a rendszerezési, a kombinatív, a logikai, a bizonyítási képesség. Mindegyik hátterében egy-egy matematikai diszciplína áll. A munka három területen (rendszerezési, kombinatív, logikai) haladt előre, a negyedik, a bizonyítási képesség bonyolultabb szerkezete — és részben a többiekre épülése — miatt jelenlegi empirikus vizsgálatainkból kimaradt. Viszont kiterjesztettük vizsgálataink körét az elemi műveletekre, amelyekből feltételezéseink szerint az integrálódás és a differenciálódás különböző folyamatai során a művelési képességek ki fejlődnek.

Az elméleti előkészítés eredményeként a három komplex művelési képességnek mintegy 60 műveletét sikerült azonosítani és rendszerbe foglalni.

Az elméleti elemzés során kidolgozott modell alapján három szinten készítettünk tesztfeladatokat: manipulatív, szenzoros és verbális szinten (a logikai képességekre csak verbális, a kombinatív képesség esetében pedig verbális helyett formális szinten). Az elkészült tesztrendszer több mint 20 önálló tesztet tartalmaz, és ezek megoldásához nyolcadik osztályban átlagosan mintegy 24 órára volt szükség. A tanulók heti 1–2 alkalommal külön erre a célra szervezett foglalkozásokon pedagógusok felügyeletével oldották meg tesztjeiket.

A vizsgálat során három mintával dolgoztunk: egy tízéves (150 fő), egy tizenéves (600 fő) és egy tizenhét éves (150 fő) „csoporttal”. A fő minta a nyolcadikosok korosztálya. Ők mind a 600-an minden tesztünket megoldották. Eredményeik alapján fogjuk a struktúra elemzéséhez szükséges számításokat elvégezni, a kisebb mintákra a fejlődési folyamatok feltárása érdekében van szükség. A felmérésben felvettük a tanulók szociális hátterére, tanulmányi eredményeire vonatkozó adatokat is, szűkebb körben pedig intelligencia-, kreativitás- és egyéb pszichológiai tesztekkel végeztünk méréseket. A gondolkodás viszonylag szűk és jól körülhatárolt területéről olyan hatalmas mennyiségű információ birtokába jutottunk, ami még nemzetközi vizsgálatokban is meglehetősen ritka. Ezért a mérési adatok alapján rendkívül részletes és pontos elemzéseket végezhetünk.

Az adatokat számítógépre vittük, de feldolgozásuk még így is hosszadalmas munkát jelent. Mivel a feladatok megoldásának nem csupán mennyiségi jellemzőivel, hanem a megoldás minőségére vonatkozó információkkal is rendelkezünk, a vizsgálati anyag számos további, esetleg speciális probléma elemzésére is lehetőséget kínál (például gondolkodási stratégiák, tesztelméleti kérdések stb.).

A téma alap kutatás jellegű, ezért eredménye is elsősorban elméleti jelentőségű. Így mindenekelőtt egy elméleti koncepció érvényességének, pedagógiai értékének a megállapítását, a megközelítési mód hasznosságának igazolását, a gondolkodás fejlődését elemző vizsgálati eljárás kipróbálását tekinthetjük az első eredményeknek.

A közvetlen eredmény a vizsgált mintegy 60 művelet belső összefüggésrendszerének, fejlődési folyamatának leírása, a művelési képesség fejlettségének és a különböző tantárgyakban elért eredmények összefüggéseinek, a művelési képességek fejlődését befolyásoló környezeti tényezőknek a megismerése.

A vizsgálatnak ezt a szakaszát azonban kiterjedtsége és részletessége ellenére is úgy kell tekintenünk, mint a további, egyrészt a finomabb összefüggéseket feltáró, másrészt pedig a közvetlen pedagógiai alkalmazásra törekvő kutatások megalapozását. A vizsgálat bemutatott fázisa az eredmények összegzésével és publikálásával 1983-ban lezárul. A következő szakasz fő feladatának a művelési képességek fejlesztési lehetőségeinek feltárását, a fejlesztésre vonatkozó kísérletek végzését tekintjük.

A művelési képességek átszövik mindennapi gondolkodásunkat és az iskolai tantárgyakat, tananyagokat is. Tehát a fejlesztés természetes útjának kínálkozik a tananyagban előforduló műveletek felkutatása vagy azoknak a lehetőségeknek a megkeresése, ahol valamelyik művelet működtetése kívánatos lenne. Így a tananyag tartalmának kis mértékű átstrukturálásával, a strukturák kiemelésével elérhető a művelési képességek intenzívebb fejlődése. Az előkészítés ezen a téren is megkezdődött. E célból több szakdolgozat, doktori disszertáció készült, illetve van készülében.